Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Forfatter: Aakjær, Jeppe

Titel: Byen Aakjær

Citation: Aakjær, Jeppe: ”Byen Aakjær”, i Aakjær, Jeppe: *Artikler og Taler. - 1919*, Gyldendal, 1918-19, s. 547. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-aakjaer04tom-shoot-workid60422/facsimile.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Artikler og Taler. - 1919

HJEMMEFRA

BYEN AAKJÆR.

»*Skive Folkeblad*«, 4. Juli 1908.

Aldrig har nogen gidet være over at fortælle Aakjær Bys Historie. Men nu, da vi kalder til Fest, vil vi bryde Tavsheden og meddele lidt om denne „den mindste blandt Juda Stæder". Nogen let Opgave er det ikke, thi der er aldrig hændet noget i Aakjær, der kunde paaregne Læseverdenens Opmærksomhed. „Skive Folkeblad" har ikke hentet sit Sensationsstof fra Aakjær; den historiske Muses Griffel har aldrig skrattet med dette Navn. Sagnet fortæller om en Konge i Fly, der faldt i blodig Kamp mod Kongen i Skive; men Aakjær har aldrig kunnet pryde sig med saa glorværdige Sagn; det har alle sine Dage kun været Undersaat.

Da Svenskere og Brandenburgere i det 17. Aarhundrede hjemsøgte hele Jylland — ogsaa disse Egne — gik Aakjær Ram forbi. Med Blodet dryppende fra deres lange Lanser jog Svenskerne paa deres vilde Heste i 1658 langs Landevejen fra Hagebro til Skive; nylig havde de raset som vilde Dyr i Haderup og Feldborg, nu kom de til Vridsted; de trængte ind til Præsten, den skikkelige Mand Niels Christensen Paaske; de plyndrede hans Gaard for hver Trevl; de trak ham endogsaa af Tøjet og stoppede det i Posen til det øvrige. Da de forlod ham, stod han grædende i sin Skjorte og vred sine Hænder mod Himlen. Naar Hyrden fik den Konfekt, hvad har man saa ikke budt Faarene. Men det var i Vridsted. Aakjær har sikkert ved denne som ved tidligere Lejligheder siddet under sine graa Bakker „som Spurven under Tagskjægget", mens Stormen jog forbi.

Har Aakjær da slet ingen Historie? Jo, nu skal De høre. Nu sætter vi vore lærdeste Briller paa, og mens vi tænker os godt om, mindes vi følgende:

Aakjær har, saa vidt vides, alle Dage hørt til Fly Sogn. Dette Sogn tilhørte 1240 Valdemar Sejr; Aar 1270 er det gaaet over til Erik Plovpennings Døtre Jutta og Agnete. Men et Hundrede Aar senere hører det til *Skarpenbjærgs* Gods, det vil sige *Hald**), og her bliver Aakjær i de næste 300 Aar.

Et Minde om disse fjerne Ejere har Aakjær maaske i Betegnelsen *Hald* Agre, et Jordstykke paa nuværende Thomas Østergaards Mark, lige op ad min Fødegaards Nørremark. Men andet Minde har Historiens Finger næppe ridset i Aakjærs evigt rindende Sand.

Omkring Aaret 1650 gik Aakjær fra Hald over til *Estvadgaard*. Her gjorde Aakjærboerne Trællegjørning i et nyt Hundredaar. I en Mandtalsliste fra 1705 hedder det om Aakjærboerne: „Ere Fæste Bønder og bruger ingen Hand Werch."

Der er ikke Tvivl om, at Aakjær Bønder, mens de hørte under Estvadgaard, er bleven udpinte til det yderste. Deres første Ejere var de *Rantzauer;* de uddør med Enken Helle Urnes Søn Fr. Chr. Rantzau 1710. Nu bliver Aakjær i Løbet af 50 Aar en Byttevare, der gaar fra Haand til Haand mellem Datidens agrariske Stræbere og Bondeudsugere. De stakkels 6 Fæstebønder dernede ved den krumme Aa vidste bogstavelig aldrig, om de var kjøbt eller solgt. Saaledes pantsættes Byen 1724—28 til Assessor Peder Tøgersen Lasson (*Rydslet* i Kjær Herred) for 2861 Rdl.; siden tilhører den Justitsraad *Jesper Jespersen* (Høgholt i Vendsyssel), som i Forvejen ejede en hel Del Jord i Vest-Fjends Herred; atter pantsættes det 1741—42 til en *Gertrud Hovgaard* fra Horsens; men den 4. April 1744 *sælges* den tilligemed Fly og Vridsted Kirker til Kancelliassessor *Chr. Hansen Friis til Lundgaard*, der beholder den, indtil de store Landboreformer i Slutningen af det 18. Aarhundrede med et rask Tag fører den danske Bondestand og dermed ogsaa Aakjær over i Selvejernes Rækker.

Mens jeg i min Barndom drev med Kvæg over Fly Hede, saa man endnu i Lyngen en Række dybe Hjulspor, der alle pegte ud mod Estvadgaard; det var de gamle Hovveje, som ogsaa Aakjærboerne har været med til at hule

*) Gotskalk Skarpenbjærg var en Svigersøn af Niels Bugge paa Hald.

med deres ubeslagne Hjulfælger, naar de tidlig om Morgenen eller sent om Aftenen kjørte til eller fra Hovmarken. — De har baaret deres Lidelser i Taushed; mens Naadigherren paa Estvadgaard maatte føre adskillige Processer med sine Bønder i Rønbjerg og Fly, melder Datidens Justitsprotokoller lidet eller intet om Aakjærboerne. Vi faar lige at vide, at 8 Mænd fra Aakjær i 1727 har drevet ulovlig Lyngslet i Svansøgaards Hede. Som Bidrag til Datidsbondens sociale Stilling kan anføres, at Gaardmand Niels Melgaard i Aakjær ved denne Lejlighed har sendt sin Kone en Mil i Heden for at slaa Lyng, et Arbejde, som nu end ikke bydes den fattigste Kvinde. — Da Aakjær var kommen fra Estvadgaard, havde det endnu godt 50 Trælleaar tilbage. Men i 1796 slog Befrielsens Time; den 26. Juni nævnte Aar kjøbte de daværende Fæstere deres Gaarde af Manden paa Lundgaard, *Chr. Friis;* Kjøbesummen sattes over en Bank til 440 Rdl. pr. Gaard, en enkelt — nuværende P. Chr. Pedersens Gaard — kostede 525 Rdl., da den var uden Aftægt.

Det hedder stereotypt i Skjøderne, at Sælgerne ikke skal ha' „den mindste Ejendomsret — — til eller i den solgte Gaard, men samme skal saaledes som anført med fuldkommen Ejendomsret tilhøre Kjøberen og Arvinger, saa han kan sælge og pantsætte Gaarden med 1. Prioritet til hvem, han vil, og med Collegii foregaaende Tilladelse separere Gaarden i een eller flere Dele uden mit eller Lundgaards Ejeres Forevidende i nogen Maade."

Hvilken herlig Følelse det maa ha' været for Datidens Aakjærbo, der hidtil som alle Danmarks Bønder havde været en lænkebunden Træl, pludselig at staa med et Dokument i sin Haand, der gav ham Ret til Betegnelsen: en fri Mand!

I 1798 fulgte saa Gaardenes Udskiftning, der gjorde en brat Ende paa Fortidens generende Fællesdrift og Ager-om-Ager-System.

Hidtil havde Gaardene i Aakjær ruget sammen to og to i en lige Linje fra Syd til Nord som tre Dobbeltgaarde: Søndergaard, Melgaard, Nørgaard, nu begyndte de at skyde sig ud og ind mellem hverandre eller flytte højere op paa Markerne, hvor de senere har holdt sig fast.

I Aarhundreder har da denne lille By dukket sig der-